
Ивелин Иванов / Ivelin Ivanov

МИТ, ЛЕГЕНДА ИЛИ РЕАЛНОСТ:
ИСТОРИЧЕСКОТО МИНАЛО В ГОТИЧЕСКИ
РЪКОПИСИ ОТ XIII–XV в.

*Myth, Legend or Reality: Historical Past in Gothic
Manuscripts of the 13th–15th Centuries*

The article analyzes the text-image relationships in the representation of the past in some late medieval manuscripts from the British library, Oxford and Cambridge collections. The author concentrates on two general aspects: the image of ancient history, facts and rulers, and the interpretation of the early medieval period in the consulted Gothic manuscripts. In conclusion the author summarizes two general tendencies. The first could be defined as shaping a legend for an ancient origin of some late medieval English and French dynasties starting even with Troy war, Caesar or king Arthur. According to the author, the second tendency could be traced in some fourteen-to-fifteen century illuminated manuscripts where famous emperors and kings as Charlemagne or William the Conqueror were indicated as ancestors of the ruling French or English dynasties. Finally, the author comes to the conclusion that the consulted Gothic manuscripts submit clear evidences and notable examples of specific medieval historicism.

Key words: Gothic manuscripts, text-image analysis, medieval dynasties, France, England, medieval historicism

Настоящата статия се спира върху няколко илюстрирани средновековни ръкописа от периода XIII–XV в. Част от тях са от колекциите на Британска библиотека в Лондон: *Roman de Brut* (Egerton MS 3021), *Compendium Rythmici Anglicanum de Regibus Angliae a Willo Conquetore ad Henricum sextum* (Cotton Julius E IV.), *Metrical lives of Saints Edmund and Fremund* (Harley MS 2278) и *Bellum Gallicum* (MS Royal 16 G VIII). Други два ръкописа са от колекции в Кембридж: *Vitae Aeduardi* (MS Ee.3.59.), *The History of Alexander* (Whren library, MS O. 9. 34.) и Оксфорд: *Commentaires de Cesar* (MS Douce 208). Основният критерий при подбора на тези ръкописи е продиктуван от наличието на сведения за историческото минало, предхождащо времето на съставяне, а изследователската цел на тази статия е опит за анализ на интерпретацията на историческото минало в посочените ръкописи.

Историческото минало между легендата и фактите: погледът към античната история

Един от най-популярните сюжети, радващ се на огромен интерес в продължение на столетия, е историята на Александър Македонски и неговите завоевания. Интересен екземпляр на този ръкопис е MS O. 9. 34., съхраняван в Оксфорд. В него откриваме интересна миниатюра, озаглавена “*Comment Alisandre asult la cite Gadnes*”, в която сред обсаждащите войски са представени пехотинци, въоръжени с брадви, боздугани, без доспехи, защитени само с малки кръгли щитове (*bouclier*) и с наглед странни, боядисани в синьо лица в грозни гримаси и с неимоверно големи зъби. Тъй като текстът под миниатюрата пояснява бруталното плячкосване на превзет град, достигахме до заключението, че тези пехотинци визират уелски или шотландски войни, добре познати със своята жестокост. Логичен е изводът, че това пресъздава по-скоро реалността на войната през XIII в.¹ В друго изображение от същия ръкопис, озаглавено “*L’arriere bataille Alisandre contre Darie*”, наблюдаваме сблъсък на две групи тежковъоръжени рицари с мечове, като на заден план зад тях са представени оръженосци с копия. Общата сцена и детайлите сочат недвусмислено, че представеното сражение е между рицари, подкрепяни от оръженосци, но трябва да напомним, че целта е описание на походите на Александър Велики². Подобна тенденция на представяне на далечното историческо минало чрез съвременни за ръкописа стандарти наблюдаваме и в друга миниатюра, озаглавена *Coment Alisandre ariesona son ost*³.

Интересни са и някои илюстрирани готически ръкописи, пресъздаващи личности и събития от римската античност. В *Commentaires de Cesar* от 1474 г. армията на Цезар е представена в поход, преминаваща през скалист проход, но по-интересен е нейният състав и въоръжение, които определено представят реалности от XV в. Самият Цезар е изобразен като френски владетел от династията Капетинги с корона със златни лилии. Единственият елемент, който насочва към Античността, е червеният военен банер с инициалите на Цезар⁴. В друго изображение, озаглавено ‘*De rebellion gaulloise apres le partement de Cesar*’ бунтовниците срещу управлението на римляните са представени като пехотинци с бял кръст върху червените си дрехи, което навежда на мисълта, че илюстраторът е представил швейцарски пехотинци в ролята на бунтовните гали⁵.

В друг илюстриран ръкопис от 1473–1476 г., озаглавен *Bellum Gallicum (Les commentaires de Cesar)*, в началото на главата, описваща завладяването на Галия, е представен отряд от спешни рицари в пълно въоръжение, предвождани от лидер, също в пълни рицарски доспехи и с двурък меч в ръце. Явно тук отново наблюдаваме представяне на далечно историческо минало като настояще с характерни за XV в. реалности и детайли в облеклото и въоръжението⁶. В друга миниатюра от същия ръкопис откриваме сцена, предста-

вяща бунта на белгите срещу окупацията на римляните. Както и в горепосочените примери, тук двете войски също са представени в боен ред и с въоръжение, характерни за Късното средновековие, но по-интересни са бойните знамена на противниците: римското знаме е червено с черен орел, а това на белгите е синьо с три лилии и очевидно визира френските кралски лилии⁷. Друго изображение от същия ръкопис представя преминаването на река Рубикон от войските на Цезар, но тук както текстът, така и миниатюрата пресъздават една типична средновековна сцена в която херолд излага претенциите и мотивите за война преди предприемане на военни действия⁸. Друг пример за стриктно следване на текста е и миниатюра, представяща обсадата на Цезар в цитаделата на Александрия от войските на Птоломей. Тук римляните отблъскват египетските войски и техните кораби, изливайки върху тях огнена течност, описана като гръцки огън (*feu gregois*), но и двете страни изглеждат еднакво – въоръжени с открити шлемове и къси брони⁹. Макар че някои елементи в тяхното облекло и въоръжение могат да бъдат приети като опит за пресъздаване на епоха, различна от тази на изготвяне на ръкописа, общото излъчване е средновековно.

От края на Античността до Късното средновековие

Други от посочените в началото на тази статия ръкописи представят по-късни или *по-исторически* събития от гледна точка на периода XIII–XV в. В *Roman de Brut* от втората четвърт на XIV в. откриваме забележителна хронология на владетели от епохата на първите англо-саксонски нашествия от средата на V в. до края на управлението на Карл Велики. В едно от тях е изобразен датският вожд Хенгист в сражение¹⁰. Както текстът, така и миниатюрата представят един средновековен владетел и неговите барони (“*Le roi Hengist... ennore od ces barons...*”) като конни рицари в тежко въоръжение, но по-забележителен е фактът, че Хенгист носи щит с английския кралски герб от XII–XIV в. – три леопарда на червен фон¹¹. В друго изображение от същия ръкопис откриваме сцена, в която кралят на Ирландия дава васална клетва на крал Артур, като получава владетелски скиптър в замяна¹². Отново текстът и миниатюрата представят една типична средновековна практика на т.нар. *homage*, при която даващият клетва е коленичил пред своя сеньор със събрани длани. Явно политическото послание на тази сцена е зависимост на Ирландия от Англия още от епохата на Късната античност. Това определено не отговаря на историческата действителност, тъй като първата засвидетелствана клетва на местен ирландски владетел към английски крал датира едва от втората половина на XII в. Имайки пред вид факта, че английските претенции към влияние в Ирландия през XIV в. се засилвали, то въпросната миниатюра и придружаващия текст са ярко доказателство за политическите послания на въпросния ръкопис. В същия аспект може да бъде разгледана и друга сцена, представяща церемония на *homage*, в която сеньорът на Бретан полага васална клетва пред крал Артур, който му връчва

скиптър¹³. Тук отново откриваме стремеж за проектиране на съвременни за времето на поява на ръкописа политически и военни реалности назад в историческото минало, но за разлика от предходния пример историческата легенда и някои от първите средновековни ръкописи за крал Артур упорито поддържат тезата за тясната му връзка с Бретан. Една от най-вероятните причини за поддържането на тази история са конфликтите между Плантагенети и Капетинги в навечерието и началото на Стогодишната война (1337–1453), когато в центъра на ескалиращия конфликт е *Войната за бретонското наследство* (1341–1364)¹⁴. В потвърждение на тези тези може да бъде привлечена друга миниатюра от въпросния ръкопис, в която крал Артур убива сеньор, който носи щит с герба на френските Капетинги¹⁵. Явно дълбокият конфликт на Стогодишната война слага отпечатък и при интерпретирането на историческото минало, което в случая е манипулирано с политически, териториални и династически мотиви. Поставянето на крал Артур в началото на английската история не е характерно само за английските ръкописи от Късното средновековие. Подобна тенденция откриваме и във френски ръкопис от 1474 г., съхраняван в Оксфорд¹⁶. Тук Цезар е представен с отличителните знаци на френските Капетинги, а това определено внушава идеята за приемственост между римската, т.е. античната и средновековната френска история.

Връщайки се отново към хронологията на английските владетели в *Roman de Brut*, забелязваме и нещо по-различно от едностранчивия, англоцентричен подход към историческото минало. В описанието на управлението на Карл Велики, изпъстрено с доста легендарни сюжети и герои, изпъкват изключително интригуващи детайли. На първо място бих посочил сцена на сблъсък между Карл Велики и митичен звяр, като последният е въоръжен с едно типично фламандско оръжие, известно от *Фландърските войни* от началото на XIV в. – т.нар. *годендаг*¹⁷. В други две сцени Карл Велики е представен като победител над езичника Лабан, както и триумфалното му посрещане в Париж и Орлеан¹⁸. Явно въпросният текст и изображения отразяват моменти от войните между Франция и Фландрия между 1302 и 1320 г., а образът на легендарния в случая Карл Велики се преплита с личността и управлението на Филип IV Хубави (1285–1314). В обобщение бих подчертал, че *Roman de Brut* е ярка проява на тенденция към търсене на историческите корени и приемственост на английските владетели възможно по-назад в историческото минало, стигайки до крал Артур и представянето му като основоположник на английското кралство. В същото време идеологическата линия на ръкописа не може да бъде определена като антифренска, а по-скоро като антикапетингска и то доста предпазливо. В крайна сметка, всичко това е свидетелство за промени в интерпретирането на историческото минало, но не в етнически и народностен аспект, а по-скоро в търсене на историческите корени и легитимност на династии в подкрепа на техните претенции. Бих подчертал, че основният критерий, разделителната

черта в пресъздаването на тази династическа и политическа история е християнизацията и сблъсъкът с езичеството.

Подобен, ясно подчертан християнски и църковен подход към историческото минало, откриваме и в друг английски ръкопис – *Metrical lives of Saints Edmund and Fremund* от 1434–1439 г.¹⁹ В сцена от fol. 49v-50r. наблюдаваме сражение между Едмунд, владетел на Източна Англия (855–869/870), и езичниците – датчани. Кралят е представен като военен лидер, в пълно защитно въоръжение от XV в., а езичниците са в подобни доспехи, но с някои отличителни оръжия като композитни лъкове, фалчиони и много от тях с тюрбани на главите²⁰. Подобни източни елементи във въоръжението и външния вид на езичниците-датчани откриваме и в друга миниатюра от същия ръкопис, която представя пратеник на крал Едмунд, който предава писмо на датския военен лидер. Охраната му е изобразена с големи композитни лъкове, а един от тях е с многоцветни одежди и с висок коничен шлем, обвит с тюрбан²¹. Силните църковни позиции в представянето на далечното историческо минало се наблюдават и в сцената на смъртта на датския вожд – тиранина *Sibeyn*, пронизан смъртоносно в леглото си от св. Едмунд²². Освен интерпретация на миналото в епохата на Късното средновековие, това изображение дава възможност за интересни паралели с образите на светци и тирани в средновековна Европа, включително и известната легенда за убийството на българския цар Калоян от св. Димитър.

Друг изключително интересен извор в контекста на изследваните в тази статия проблеми е *Vitae Aeduardi* от 1250–1260 г.²³ Детайлното представяне на събития, предхождащи по време и непосредствено след смъртта на крал Едуард Изповедник (1042–1066), както и изключително реалистичните миниатюри, предоставят безценна информация за интерпретацията на историческото минало в средата на XIII в. *Vitae Aeduardi* поставя началото с кралиците Алфред (871–899), Едгар (959–975) и Етелред II (978–1016), изобразени като короновани владетели и благославяни от ангели²⁴. Без съмнение поставянето на тези личности в началото на ръкописа има за цел няколко ясни послания. Първото е свързано с християнството и с щедрата им подкрепа за Църквата, а второто – с натиска на датчаните, който става неудържим при управлението на Едгар и Етелред II. Във fol.4r откриваме изображение на насилията на датския крал Свейн над англичаните, представени детайлно със сцени на побой, събиране на пари (явно паричната контрибуция, известна като *данегелд*) и отвеждане на завързани хора в затвор²⁵. В друга миниатюра св. Едмунд убива тиранина Свейн (1013–1014), който е представен в леглото си с кесия в ръка, т.е. подчертава се грехът му – сребролюбие, като отново се визира омразният за англичаните *данегелд*. Съпоставянето на изображението с текста показва пълно съответствие между писмената и визуална информация, макар че легендата за смъртта на Свейн не отговаря на историческата истина, а следва традициите на християнската църковна историография²⁶. Едно от следващите изображения

също представя датчанин – Харолд Бързокракия(1037–1040), като тиранин. Той е описан и изобразен като насилник, който лично наблюдава мъчения и изтезания и чиито войни тероризират дори свещеници²⁷. Съвсем логично следва описанието и изобразяването на смъртта на краля-тиранин, благодарността на епископ Бритуолд пред олтара за божественото избавление от насилника и видението му за бъдещия християнски и справедлив владетел – Едуард²⁸.

Интересен е и образът на следващия владетел Едуард Изповедник като боголюбив, справедлив и милостив владетел. Наред с набожността и уважението към Църквата, ръкописът изтъква неговото отрицателно отношение към тежкия данък *данегелд*²⁹. Според текста и изобразението от *fol. 9v* на *Vitae Aeduardi*, датският данък е дяволско дело, което е прекъснато от благочестивия Едуард³⁰. Интересно е и отношението към следващия владетел Харолд II. В случая той е представен доста критично, в подчертано негативна светлина както в изображението, така и в съпътстващия текст. Тук е подчертан фактът, че той сам слага короната на главата си след смъртта на крал Едуард Изповедник, т.е. не е извършена официална коронация, благословена и от Църквата³¹. Може би именно поради тази причина в едно от следващите изображения той е представен паднал на земята сред многобройните убити в битката при Хейстингс от 14.10.1066 г. срещу войските на претендента Гийом (Уилям) Нормандски. Тук крал Харолд II е изобразен със забита в лявото му око стрела, което представя една от най-разпространените версии за неговата смърт на бойното поле³².

В обобщение на всичко гореизложено от *Vitae Aeduardi* бих отбелязал, че и тук наблюдаваме определени тенденции в представянето на историческото минало. Някои от тях напомнят за описаните в първата част от тази статия, но в същото време трябва да подчертаем и някои характерни особености. На първо място бих посочил търсенето на приемственост с легендарни, исторически и християнски владетели, известни с противопоставянето си на външни нашествия и езичници като датчаните например. Въпреки че след крал Алфред датчаните на острова се покръстили, то традиционно негативното отношение на църковната историопис към датските нашествия и датските владетели в Англия се проследява ясно във *Vitae Aeduardi*.

Изложеното дотук поражда и въпроса доколко представеното минало цели изграждане на народностна идентичност? Противопоставят ли се категорично англичани и датчани? Мисля, че както и в *Commentaires de Cesar, Roman de Brut* и *Metrical lives of Saints Edmund and Fremund*, така и тук не наблюдаваме етническо, а по-скоро религиозно и дори династическо противопоставяне – династията на Уесекс срещу датските крале, управлявали Англия в първите десетилетия на XI в.

Интересен е и погледът към миналото в друг английски ръкопис от средата на XV в., озаглавен *Compendium Rythmici Anglicanum de Regibus Angliae a Willo Conquetore ad Henricum sextum*³³. Тук родословието на английските крале

започва с Уилям Завоевателя (1066–1087), а неговият наследник Уилям II (1087–1100) е изобразен в пълно въоръжение и с герба на династията на Ланкастърите от времето на крал Хенри VI (1422–1461; 147–1471)³⁴. Без съмнение тук прозира внушението, че още първите нормандски крале след 1066 г. са далечни предшественици на Ланкастърите и на самия Хенри VI.

Успоредно с тази династическа идеология, някои от представените в тази хроника владетели привличат интереса на изследвателя с необичайни, но дълбоко символични детайли. Крал Ричард I (1189–1199) е представен въоръжен както с меч, така и с извита сабя на левия си хълбок, което най-вероятно символизира участието му в Третия кръстоносен поход (1187–1191)³⁵. Интересна символика прозира и в изображението на крал Едуард III (1327–1377), тъй като в краката му са представени пет корони³⁶. В допълнение бих отбелязал, че някои от изобразените в този илюстриран ръкопис владетели като Едуард I (1272–1307) и Хенри V (1413–1422) са представени като крале-войни³⁷. Бих обобщил, че представените в *Compendium Rythmici Anglicanum* изображения на владетели свидетелстват за промени в политическата идеология в сравнение с предшестващите два века: XIII–XIV в. Тя се състои най-вече в изоставяне на легендарното начало, на противопоставянето християнство – езичество, и в използване на реални исторически събития и личности в търсене на династическа и политическа легитимност. Въпреки това, представената идеология има силно пропаганден характер и често пренебрегва или изопачава историческите факти. В този смисъл владетелската идеология в ръкописи от XV в. става по-историческа и носи някои характерни черти на модерната национална идея.

В заключение на всичко гореизложено бих обобщил, че изследваните ръкописи от периода XIII–XV в. представят две тенденции в пресъздаването на историческото минало. Първата може да бъде определена като търсене на легендарно или антично начало в произхода на управляващи английски и френски династии: Артур, Цезар и дори Троянската война и бягството на Еней от опожарената Троя. Показателен за това е и популярният епизод от първата среща между латинските рицари от Четвъртия кръстоносен поход и българите през 1204 г., когато първите заявили, че са наследници на троянците. Макар и странно в очите на техните съвременници от Балканите, това свидетелства за определени нагласи в търсенето на историческото минало и корени в Западна Европа през XII и началото на XIII в.

Втората тенденция се състои в търсене на историческите корени и родословие в по-близкото минало: Карл Велики, Уилям Завоевателя и др. и се среща основно в ръкописи от XIV–XV в. Наред с тези заключения, дискутираните тук проблеми поставят важен въпрос: Можем ли да открием своеобразен *средновековен историзъм* в изследваните ръкописи и техния подход към миналото? Според мен както тези, така и редица други извори, включително български и византийски, свидетелстват за специфично отношение

към отминалите епохи. Характерен пример за първата тенденция е *Именник на българските ханове*, в който началото се свързва с Авитохол или Атила, а свидетелства, понякога и косвени, за търсене на приемственост с по-близки и определено реални, исторически владетели наблюдаваме в епохата на Второто българско царство (XII–XIV в.). Интересен е и своеобразният паралел между сцените със смъртта на датските владетели Свейн и Харолд, изобразени като тирани и насилници над англо-саксите и смъртта на българския владетел Калоян от копието на светеца в *Деянията на св. Димитър Солунски*. И в двата случая важна роля играе не етническото и политическото противопоставяне, а традиционното отношение на Църквата и църковната историография към владетели-езичници или такива, които толерират, подкрепят или се съюзават с езичници.

В края бих отбелязал, че илюстрираните готически ръкописи са благодатен, все още частично използван ресурс в разкриването на историческото минало и уникален източник за средновековната политическа идеология. Освен сведения за Западна Европа, те предоставят косвена информация и удачна база за сравнения с европейския Югоизток и Балканите.

БЕЛЕЖКИ

¹ Оксфорд, MS O. 9. 34., Fol. 6r. *Comment Alisandre asult la cite Gadnes*. Възщност текстът под изображението описва как Александър използва бедняци в шурма и плячкосването на града.

² Оксфорд, MS O. 9. 34., Fol. 20r. *L'ariere bataille Alisandre contre Darie*. Представена е битка между тежковъоръжени рицари, а на заден план няколко оръженосци на коне, с копия и банери, но без да участват в битката.

³ Оксфорд, MS O. 9. 34., Fol. 28r., *Coment Alisandre ariesona son ost*. Интересно тук е описанието на армията на Александър като *ost*, включваща ...*cheualer, enginner, le guerrier*...

⁴ Оксфорд, MS Douce 208, *Commentaires de Cesar*, Lisle, c.1474, Fol. Lxxiii.

⁵ Оксфорд, MS Douce 208, Fol. Ccv. '*De rebellion gaulloise aprez le partement de Cesar*'.

⁶ Британска библиотека, Лондон, MS Royal 16 G VIII, ок.1473-1476, Fol. 86r.

⁷ MS Royal 16 G VIII, Fol. 116r. *Comment les belgiens se lebellèrent conttre les Romanis*.

⁸ MS Royal 16 G VIII, Fol. 282r. *Comment Cesar et les lies passerent la Rivuere de Rubiaun*.

⁹ MS Royal 16 G VIII, Fol. 317r. ...*Les Romanies sadherdiret auz armes si le deffendiret par tel vertu en gectant feu gregois contre les egiptiens telement que leurs nefz les prenoient a ardoir mefines*.

¹⁰ Съвладетел на Кент заедно с Хорса (455/456–488).

¹¹ Британска библиотека, Лондон, Egerton MS 3021. *Roman de Brut. A Chronicle of England called Brutug in French verse*, Fol. 18r.

¹² Egerton MS 3021, Fol. 38r.

¹³ Egerton MS 3021, Fol. 39r.

¹⁴ През 1341г. сблъсъкът между Англия и Франция се разразил в Бретан, където започнала война между претендентите за херцогската титла Жан де Монфорт, подкрепян от крал Едуард III и Шарл де Блоа, подкрепян от крал Филип VI.

¹⁵ Egerton MS 3021, Fol. 41r.

¹⁶ Оксфорд, MS Douce 208, Fol. Lxxiii.

¹⁷ Egerton MS 3021, Fol. 113r.

¹⁸ Egerton MS 3021, Fol. 116r, 118r.

¹⁹ Британска библиотека, Лондон, Harley MS 2278. *Metrical lives of Saints Edmund and Fremund, in the presentation copy for Henry VI*, ок. 1434–1439. Св. Едмунд бил крал на Източна Англия, който загинал в сражение с датчаните на 20 ноември 869 или 870 г. и който бил канонизиран скоро след това. Според легендата той бил застигнат от мъченическа смърт от стрелите на пленилите го датчани, отказвайки да се отрече от християнската си религия. Св. Фремунд бил син на краля на Мерсия – Офа, и според легендата бил обезглавен поради завист след победа над датчаните, но взел отсечената си глава в ръце, извървял определено разстояние, а там, където паднал, избликнал извор.

²⁰ Harley MS 2278, Fol. 49v-50r. Тук езичниците-датчани се различават от християните-англичани по облеклото си, в което откриваме някои сарацински и османски елементи като чалми, композитни лъкове и др. Това определено свързва представите за викингите в миналото с отзивите и впечатленията от османската инвазия в Европа от XIV–XV в.

²¹ Harley MS 2278, Fol. 52r.

²² Harley MS 2278, Fol. 103v-104r. ‘...*In his castel to for the tyrant Sibeyn/ saint Edmund armis lik a knyht/ Comieled by an angel as....cleer off liht/....off Sibeyn a sharp spere in his hond/...Off heuenly colour was his cote armure/ The sseeld....off gold with crossnys thre/.../ with a spere sharp and keene grouse/ Sass the tyrant his laste fatal wonde.*’

²³ Кембридж, MS Ee.3.59. *Vitae Aeduardi rei*, 1250-1260.

²⁴ MS. Ee.3.59., Fol. 3v.

²⁵ MS. Ee.3.59. Fol. 4r.

²⁶ MS. Ee.3.59. Fol. 4v. Убийството на тиранина Свейн, който е изобразен в легло с кесия в ръка.

²⁷ MS. Ee.3.59. Fol. 6r.

²⁸ MS. Ee.3.59. Fol. 7r.

²⁹ *Данегелд* или *датските пари*, били събирани в Англия и Франция в периода IX–XI в. като контрибуция с цел откупуване от викингски нападения или като военен налог с цел издръжка на войски и строеж на укрепления срещу викингите.

³⁰ MS. Ee.3.59, Fol. 9v. Очевидното послание на тази сцена е, че *данегелд* е дяволско дело и трябва да бъде прекъснато. Тук можем да прокараме паралел с известието, че след завладяването на България от Византия през 1018 г. богомилите проповядвали, че данъците при владетелите Симеон и Петър били по-ниски и справедливи за разлика от тези под византийска власт.

³¹ MS. Ee.3.59, Fol. 30v.

³² MS. Ee.3.59. Fol. 34v.

³³ Британска библиотека, Лондон, MS Cotton Julius E IV. *Compendium Rythmici Anglicanum de Regibus Angliae a Willo Conquatore ad Henricum sextum*, XV в.

³⁴ MS Cotton Julius E IV, Fol. 2v. Освен връзката между Ланкастър и Нормандци, тук прозира и внушението, че претенциите на Ланкастърите към територии във Франция са легитимни, тъй като още Уилям Завоевателя присъединява Нормандия към английската корона.

³⁵ MS Cotton Julius E IV, Fol. 4v.

³⁶ MS Cotton Julius E IV, Fol. 7r.

³⁷ MS Cotton Julius E IV, Fol. 7r, Fol. 8v.

Окфорд, MS Douce 208, *Commentaires de Cesar*, Fol. Lxxiii.

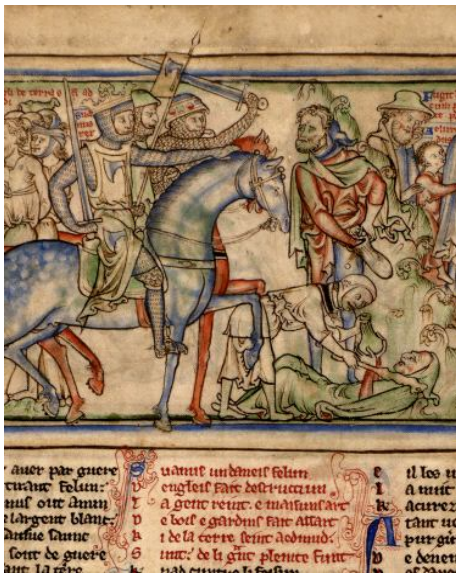
Окфорд, MS Douce 208, *Commentaires de Cesar*,

Британска библиотека, MS Harley 2278,
Fol. 50 r.

Британска библиотека, MS Harley 2278,
Fol. 103v-104r.

Кембридж, MS Ee.3.59, Fol. 4r.

Кембридж, MS Ee.3.59, Fol. 6r.

Кембридж, MS Ee.3.59, Fol. 31r.

Le ducs le regne cinqu
Le trois haraud est de sem
Et rich li quent frese lu r

Кембридж, MS Ee.3.59, Fol. 34v.